

РОЛЬ ПРАВОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ АСПЕКТІВ В АКТИВІЗАЦІЇ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Полятикіна Л.І.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Сумський національний аграрний університет*

THE ROLE OF LEGAL AND SOCIAL ASPECTS IN ACTIVATION OF INSURANCE ACTIVITIES OF SMALL BUSINESS ENTERPRISES

Poliatykina L.

*Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting,
Sumy National Agrarian University*

Анотація

Діяльність підприємств малого бізнесу характеризується високим ступенем схильності до різного роду несприятливих обставин. У роботі розглянуто роль правових та соціальних аспектів в активізації страхової діяльності підприємств малого бізнесу. Доведена необхідність активізації страхової діяльності. За результатами аналізу визначено основні недоліки у функціонуванні страхового ринку України та запропоновано комплекс заходів щодо їх зменшення. Проаналізована законодавча база щодо функціонування страхових підприємств в сфері малого бізнесу. Досліджено основні показники страхової діяльності в малому бізнесі та запропоновано шляхи активізації страхової діяльності в Україні.

Abstract

The activities of small business enterprises are characterized by a high degree of propensity to various kinds of adverse circumstances. The paper examines the role of legal and social aspects in activating the insurance business of small businesses. The necessity of activation of insurance activity is proved. According to the results of the analysis, the main shortcomings in the functioning of the insurance market of Ukraine were identified and a set of measures to reduce them was proposed. The legislative base on the functioning of insurance companies in the field of small business is analyzed. The basic indexes of insurance activity in small business are investigated and ways of activation of insurance activity in Ukraine are offered.

Ключові слова: малий бізнес, страхування, страхова компанія, страховий ринок, державна підтримка.

Keywords: small business, insurance, insurance company, insurance market, state support.

Вступ. Підприємства малого бізнесу значною мірою мають потребу в страховому захисті своїх майнових інтересів. Це пов'язано, насамперед, з відсутністю в них яких-небудь резервів на випадок непередбачених збитків. При цьому в підприємств малого бізнесу відсутні реальні можливості накопичувати спеціальні резерви або залучати додаткові кредити для покриття збитку у випадку виникнення несприятливих обставин. Тому оптимальним шляхом для малого підприємництва є передача власних ризиків страхової компанії або в товариство взаємного страхування. Одною з ключових проблем, з якою зіштовхується будь-який суб'єкт малого підприємництва в процесі ухвалення рішення про страхування, є ціна страхових послуг.

Таким чином, страхування в сфері діяльності підприємств малого бізнесу варто розглядати як умови розвитку цієї категорії підприємств. Незважаючи на гостру необхідність страхового захисту для підприємств малого бізнесу, має місце низький рівень обхвату страхуванням (приблизно 5%) цієї категорії підприємств[1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування страхового ринку в цілому

та окремі проблемні аспекти його розвитку досліджуються у роботах таких науковців, як В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, О.О. Гаманкова, О.В. Козьменко, С.С. Осадець, Н.М. Ткаченко, В.М. Фурман та ін. Сучасний стан та перспективи європейської інтеграції страхового ринку України розглядали у своїх роботах Л.І. Васечко, О.С. Журавка, та ін..

Виклад основного матеріалу. Багатовікова економічна історія показала, що саме страхування представляє найбільш повні гарантії компенсації збитку майновим інтересам як підприємствам і організаціям, так і фізичним особам[6].

Підприємства, як правило, можуть справитися самостійно з відшкодуванням тільки дрібних збитків. Що стосується тільки дрібних витрат, то жодне підприємство не в змозі їх покрити. Таким чином, об'єктивно виникає потреба у підприємства в страховому захисті свого майна й інших майнових інтересів. Особливо гостро дана проблема виглядає в сфері малого підприємництва[3].

Порівняно з країнами Європи страховий ринок України знаходиться на суттєво нижчому рівні розвитку, характеризується недостатньою капіталізацією і фінансовою стійкістю страхових компаній,

незбалансованістю розвитку окремих видів страхування, низькою зацікавленістю населення у страхових послугах. Проте спрямованість України на європейську інтеграцію визначає необхідність проведення порівняльного аналізу вітчизняного та європейського страхового ринку для виявлення та подолання основних недоліків та диспропорцій вітчизняного страхового ринку, забезпечення його стійкості та конкурентоспроможності[6].

Слід зазначити кілька причин настільки незадовільного стану страхового ринку в сфері малого бізнесу. Насамперед, відсутність адекватних інтересам і можливостям підприємств малого бізнесу умов і форм страхування. Комерційні страхові компанії, заклопотані одержанням максимального прибутку, часом висувають неприйнятні для малих підприємств варіанти страхування. Тарифи, по яких комерційні страхові суспільства пропонують страхуватися, виявляються непосильними. У результаті цього підприємства малого бізнесу практично випадають зі сфери страхування[3].

До того ж керівники малих підприємств не завжди можуть правильно представити і сформулювати свій інтерес і не мають у своєму розпорядженні достатні знання про можливості страхування як економічно вигідному методі відшкодування збитків. Тому оптимальним шляхом для малого підприємництва являється розробка і реалізація механізму захисту його суб'єктів на основі створення товариств взаємного страхування, що дозволило б, з одного боку, зменшити відтік коштів, а з другого – зменшити вартість страхових послуг.

Станом на 31 грудня 2017 року в Україні зареєстровано 294 страхові компанії, з них 261 спеціалізується на ризиковому страхуванні і 33 на страхуванні життя. На кінець минулого року в Україні зареєстровано 56 страхових і перестраховальних брокерів, що на один менше, ніж в 2016 році.

З державного реєстру фінансових організацій України у 2017 році вилучено 20 страхових компаній (14 – ризикові і шість – страхування життя) і внесено інформацію про чотириох нових ризикових страховиків, повідомляється в публічному звіті діяльності Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринку фін. послуг, в 2017 році[1].

Одним зі шляхів розвитку страхування малого підприємництва є прийняття закону «Про взаємне страхування і розвиток товариств взаємного страхування», діяльність яких буде спрямована на зниження рівня ризику діяльності підприємств. Товариства взаємного страхування залучають своїх клієнтів, насамперед, можливістю максимально знизити витрати на ведення справи, оскільки вони не оплачують послуги посередників, не фінансують превентивні заходи. Будучи некомерційними організаціями, вони не є платниками податку на прибуток.

Другим рішенням даної проблеми може стати принципово інше відношення страхових компаній до створення продукту по страхуванню малого бізнесу, чим існуюче на сьогоднішній день. Як правило, при створенні страхових продуктів для малого бізнесу страхові компанії розглядають малі підприємства з погляду галузевого підходу і специ-

фіки їх діяльності, не враховуючи такі істотні фактори при розрахунку страхових премій, як фінансові можливості клієнта, розмір підприємства, час роботи в галузі, чисельність співробітників, чутливість до ризиків, готовність платити за страхування.

Якщо взяти за основу досвід розвитих країн, то можна з високою часткою ймовірності припустити, що найбільш затребуваним і цікавим страховим продуктом серед підприємств малого бізнесу являються наступні групи страхових послуг:

- страхування майна, використовуваного у виробничому процесі (власного, орендованого);
- страхування різних видів цивільної відповідальності.

Ці напрямки страхування варто розглядати як мінімум страхових послуг, без яких мале підприємство не може розглядатися як фінансово захищене. У зв'язку з регулярною недостатністю оборотних коштів підприємства малого бізнесу не в змозі дозволити собі витратити значний обсяг коштів на страхування, навіть якщо й існує реальна необхідність у цьому[5].

Для розвитку малого бізнесу необхідне існування багатьох фінансових інститутів, до яких, безсумнівно, відносяться і лізингові компанії, об'єктивно зацікавлені в зниженні ризиків, зв'язаних з фінансуванням підприємницьких проектів. Дотепер страхування лізингових угод зводилося в основному до страхування майна, що є предметом лізингу, що не забезпечувало задовольняючий всі сторони договору лізингу захист. В даний час страховики можуть представити розгорнуті програми страхування ризиків, що виникають у ході здійснення лізингової угоди. Задачею державних органів, що відповідають за здійснення державної політики в області підтримки малого бізнесу, у цьому випадку є розробка типових програм страхування, організація систем добровільної сертифікації послуг страхових компаній і інших професіоналів, що діють на страховому ринку і припускають брати участь у проектах з державним фінансуванням[4].

Низький рівень розвитку страхування в сфері малого підприємництва є однією з важливіших причин зниження надійності господарських зв'язків, збільшення числа банкрутств. І що особливо важливо, недостатній страховий захист підприємств малого бізнесу часом приводить до втрати інтересу потенційних інвесторів до фінансових вкладень у дану сферу[6].

Отже, забезпечити безперервність діяльності суб'єктів малого підприємництва можна тільки за умови підвищення ефективності використання механізму страхового захисту.

Особливо негативним явищем стало те, що значна кількість зареєстрованих малих підприємств не діє, а більша частина діючих займається такими швидко прибутковими видами господарської діяльності, як торгівля та посередницькі послуги. Це пояснюється тим, що суб'єкти малого підприємництва розвиваються в умовах несприятливого інвестиційного клімату, що робить не вигідним довгострокові виробничі вкладання.

Аналіз стану підприємницької діяльності в Україні показує, що сектор малого і середнього бізнесу потребує ефективної фінансової підтримки як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях.

Це зменшує кредитні ризики і усуває головну перешкоду на шляху надання позик суб'єктам малого підприємництва, особливо початківцям малого бізнесу. Але для цього необхідні відповідні кредитні ресурси банків. На жаль, кредитні ресурси в Україні для малого підприємництва дуже обмежені. Для більшості суб'єктів підприємницької діяльності банківський кредит залишається недоступним через надто високі процентні ставки. Це пояснюється тим, що в національній економіці фактично не діє механізм гарантування кредитів.

На початок 2018 року в Україні зареєстровано 378 кредитних спілок (на 84 менше, ніж на початок 2017 року), 415 ломбардів (-42), 22 адміністратори НПФ, 64 недержавні пенсійні фонди, два довірчі товариства і 818 фінансових компаній (з урахуванням кредитних організацій і юридичних осіб публічного права, які в зв'язку зі зміною законодавства змінили тип: фінансова організація на фінансову компанію) [7].

Однією з вагомих перепон на шляху розвитку вітчизняного підприємництва є недосконалість чинної податкової системи та надмірний податковий тиск і обтяжлива система звітності, які зумовлюють зростання обсягів реалізованої продукції, прихованої від оподаткування, невпевненість підприємців у стабільності умов ведення комерційної діяльності.

Негативно впливають на розвиток підприємництва складні та довготривалі після реєстраційні процедури суб'єктів підприємництва, надмірне втручання органів державної влади в їхню діяльність

У сукупності названі фактори призводять до низької платоспроможності та недостатньої фінансової стійкості підприємств малого бізнесу та страхових компаній, зумовлюючи один із базових недоліків вітчизняного страхового ринку – низький рівень вітчизняних виплат та проблеми доброчесності страхових компаній під час виплати страхових відшкодувань. Це, в свою чергу, є додатковим чинником негативного іміджу страхових компаній, недовіри населення до страхових компаній та незацікавленості у страхових продуктах. Низька платоспроможність населення разом із відсутністю страхової культури та недовірою до страхових компаній зумовлюють низький попит на страхові послуги за більшістю видів страхування

Висновки. Основними проблемами у розвитку страхового ринку є: формування незбалансованої структури страхового портфеля окремих страхових компаній та зумовлені цим диспропорції у розвитку різних видів страхування; низький рівень страхових виплат та проблема доброчесності страхових компаній; недовіра населення до страхових компаній та низька зацікавленість у страхових продуктах; обмеженість надійних і ліквідних фінансових інструментів для реалізації інвестиційної діяльності страхових компаній. Усі визначені проблеми та диспропорції розвитку страхового ринку України є взаємопов'язаними та потребують комплексного

вирішення для забезпечення функціонування підприємств малого бізнесу.

Таким чином, підсумовуючи наведене вище, можна сказати, що як власники, так і керівники малих підприємств не відносять страхування до предметів першої необхідності, скоріше сприймаючи його в якості дорогого і ризикованого вкладення коштів. Проте респонденти, що мають досвід страхування, схильні і надалі здобувати страхову поліси, особливо якщо буде надана можливість одержання знижок, розстрочок по страхових платежах. Крім того, представляється необхідним для кожної категорії підприємств малого бізнесу надати можливість вибрати обсяг страхового захисту, що його цікавить і який йому доступний з фінансової точки зору.

Однак, умови страхування, що пропонуються підприємствами малого бізнесу, часом не адаптовані до їхніх потреб, і фінансове навантаження при страхуванні виявляється непосильним.

Крім того, керівники і провідні спеціалісти малих підприємств не завжди мають достатні знання і необхідну інформацію про переваги фінансового захисту підприємства через механізм страхування. У той же час робота в умовах ринкових відносин завжди пов'язана з ризиком втратити майно в силу внутрішніх або зовнішніх причин.

Список літератури

1. Звіт за 2017 р. діяльності Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринку фін. послуг // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/ZVIT2017/3BIT_2017.pdf
2. Михайлов М.Г. Полятикін Л.І. Славкова О.П. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури. 2008.- 320 с.
3. Мішенін Є.В. Соціально-економічні та фінансові проблеми сталого сільського розвитку: монографія/ Є.В. Мішенін, Р.П. Косодій, В.М. Бутенко.- Суми: ТОВ «ТД Парус», 2011.- 334с.
4. Полятикін Л.І. Методологічне та обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку підприємств малого бізнесу: монографія/Л.І. Полятикін.-Суми:Видавництво: ПП Вінниченко М.Д. ФОП Литовченко Є.Б.,2016.-380с.
5. Сталій розвиток та безпека агропродовольчої сфери України в умовах глобалізації них викликів : монографія / О. І. Павлов, М. А. Хвесик, В. В. Юрчишин [та ін.] ; за ред. О. І. Павлова. – Одеса : Астропринт, 2012. – 717 с.
6. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/144.pdf
7. Україна у цифрах у 2017 р. [Електронний ресурс]. – К.: Держстат України, 2018. – ел. опт. диск. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrstat.gov.ua